

ANTONI TORRENT I MARQUÈS.
Restaurador de Música Antiga
Catalana a 78 revolucions.
Fonoteca de Vilassar de Mar
C/ Sant Roc 2 –1r-2ª.
08340 Vilassar de Mar.
Tel. 93.759.56.27 Fax: 93.750.66.71
Email: vilassardana@eresmas.net
Email torrent@eremas.net

PER A LA REVISTA SOM.
SEGON ARTICLE.

EL NEIXAMENT DELS ENREGISTRAMENTS SONORS VIST DES DE CASA NOSTRA

Al decurs del segle XIX es donen una sèrie de descobriments i avenços de gran importància i rellevància; però avui sols em referiré a una branca, a les comunicacions sonores.

Al llarg d'aquesta article apareixen tres personatges que cal no perdre de vista i que ajudaran a comprendre el tema d'avui. Són: **Grahan Bell, Emili Berliner i Thomas A. Edison**. Es curiós ressaltar que els tres són pràcticament de la mateixa edat.

Grahan Bell neix a Edimburg el 1.847 i emigra, com molts d'altres, als Estats Units d'Amèrica. Fou professor de fisiologia a la universitat de Boston, físic i inventor. Investigant sistemes de comunicació per als sords arriba a plantejar un esquema que esdevingué l'origen de la telefonia clàssica. Més tard prendrà part en el desenvolupament del fonògraf. Va morir al Canadà el 1.922.

Emil o Emile Berliner neix a Hannover Alemanya el 20 de maig 1.851. És enginyer i emigra als estats Units el 1.870. Inventa el micròfon i passa a ser tècnic de la "Compañia Telefònica Bell". Ben aviat inventarà el disc i el gramòfon. El 1.881 retorna a Europa com a màxim responsable de la "Telefònica Bell."

Thomas Alva Edison neix a Ohio el 1.847. Inventa el telègraf el 1.864, el fonògraf 1.877, la làmpara de incandescència 1.879, el Kinetoscope el 1.891 que fou el primer projector de cine i molts més invents. Va morir a Nova Jersey 1.931.

Tot comença a Estats Units el 1.876, l'any abans havia mort a casa nostra l'inefable Pep Ventura. Aquest any neix la telefonia clàssica sota la discutida paternitat de Grahan Bell.

Un any més tard, el 1.877, Emil Berliner inventa i patenta el primer micròfon que millora l'any següent i ven la patent a la "Compañia Telefònica Bell" per la quantitat de 75.000 dòlars més un lloc de treball con a tècnic a l'empresa d'alta tecnologia del moment, la telefònica. Curiosament, però, el micròfon no adquireix protagonisme al món musical fins a partir de 1.925 amb l'arribada de les emissores de radio i la gravació elèctrica.

El 1.877 fou, també, l'any clau per la fonogravació. Thomas Alva Edison el 27 de desembre patenta el fonògraf; però no mostra gaire interès per desenvolupar l'invent. El progenitor del telefono, Grahan Bell i el seu soci i col·laborador Sumer Tainter, desenvoluparan i milloraran el fonògraf fins aconseguir la intel·ligibilitat dels seus missatges. D'entrada la sonoritat era, francament, molt deficient.

Segurament que penseu: què diantre és un fonògraf? Doncs és una aparell capaç de gravar i reproduir la veu amb certa qualitat. Volia fer la missió de les gravadores actuals. Popularment s'els coneixia com a "Màquines parlantes" i els seus missatges con a "palabras en conserva". A causa de la baixa qualitat de reproducció no se li veia cap utilitat per la música. La veu s'enregistrava en cilindres, complicats de funcionament, de manejar i de guardar.

Una dècada més tard, al voltant de 1.890, el fonògraf va millorar la seva tècnica i va arribar l'enregistrament de música. Per tant els primers enregistraments a tot el món són fets en fonògrafs i sobre cilindres. Tenen un so especial i característic. En certa manera recorda la remor d'una caragolina de mar que, aplicada a l'oïda, creiem escoltar el xiu-xiu de les ones marines.

Avui se'ns fa costa amunt recuperar música enregistrada en fonògrafs, i a més, la seva qualitat segueix sent baixa. Sols és interessant per persones preparades, que saben i aprecien el valor d'aquells enregistraments o per als grillats i tossuts pel tema, con és el meu cas.

L'acceptació del fonògraf arriba al seu zenit als anys 20 i desapareix quasi per complet a partir del crac del 1.929. No tinc coneixement que, a partir de 1.902, s'hagin enregistrat sols en fonògraf sardanes i música popular catalana, la meva especialitat. Hi ha una excepció que en parlaré en el proper article.

Deixem definitivament el món dels fonògrafs i seguim la pista al personatge que més interessa, E. Berliner. El 1.881 retorna a Europa com a responsable de la "Compañia Telefónica Bell". Junt amb el seu germà Josep obren la primera fàbrica de telefònica a Alemanya, concretament a Hannover; però fant pluriocupació i hores extres per millorar el sistema d'enregistrament i reproducció de la música.

Després d'uns anys d'estudis i proves el 1.887 aconsegueix el disc per a gramòfon. Les avantatges respecte als cilindres són evidents: Fa servir un sistema horitzontal enlloc del vertical dels fonògrafs. Això li dona més durabilitat i la possibilitat d'enregistrar a dues cares. Ha nascut el primer disc. Té un diàmetre de 12 cm, fet amb zenc, gira a 150 revolucions i té una durada d'un minut. Aquesta patent es va registrar el 29 de setembre de 1.887.

Inventa una nova màquina, el gramòfon, capaç de reproduir el seu disc. Les primeres proves les fa el mateix Berliner gravant amb pròpia veu el "Parenotre" i la cançó "Brilla, brilla, estrellita".

El 16 de maig de 1.888, a Filadèlfia es fa una nova demostració: la gravació i reproducció de la veu del propi Berliner llegint la "Declaració de Independència americana". Conscient de la importància del seu invent fa un discurs que acaba amb una premonició profètica i es pregunta: "¿No será como entrar incluso en comunión con la inmortalidad?" El esdeveniment va causar tal impacte que tot seguit esclata la guerra de patents entre Bell & Tainter, Berliner i Edison.

L'any següent, el 1.889, E. Berliner viatja de nou als Estats Units per presentar el seu gramòfon, patentada també la paraula i marca "Gramòfon", que funciona no amb discos de zinc si no de cel·luloide. L'any següent otorga la primera llicència de fabricació a "Kámmerner & Reinhard" fabricants de joguines.

La indústria de la gravació cada dia té més acceptació i el 1.893 E. Berliner crea la "Compañia de Gramófonos de Estados Unidos" que amb les seves múltiples filials arreu del món, esdevindrà la major indústria destinada a gravació i reproducció de música.

El 1.894 surten al mercat els primers gramòfons de Berliner al preu de 12 dòlars. Aquest gramòfon és un artefacte molt curiós i primitiu. Encara no s'ha resolt el sistema d'acumular energia per fer girar el plat. Cal girar el manubri constantment mentre sona la música. Els discos s'anomenen "Láminas" i surten al mercat al preu de 0.50 dòlars.

En 1.895 després del fracàs dels discos de cel·luloide i de goma dura, es prova una barreja de laca, pols de roca, negre fum i fibres de plantes. El producte resultant permet premsar millor sense minvar la qualitat de la gravació.

El mercat, però, era parc a entrar en aquest desconegut món. El preu del conjunt tampoc hi col·laborava massa. Els inversors no acaben de veure-ho clar. E. Berliner és multiplica buscant socis capitalistes fins que aconsegueix convèncer a la "Compañia Ferroviaria de Pennsylvania" per invertir 25.000 dòlars en la "Filadèlfia Compañia de Gramófonos" empresa propietat de E. Berliner.

En 1.896 J. Johnson inventa i patenta el sistema de motor que, ja d'una forma definitiva s'incorporarà a tots els gramòfons. És un espiral que es comprimeix girant un manubri, que acumula energia i controla el número de revolucions per minut. E. Berliner i J. Johnson s'associen per fabricar i comercialitzar les màquines patentades amb la marca "Gramofon". Aquest sistema fou el definitiu.

En 1.897 els primers artistes musicals són cauts a donar el seu nom, recelen del nou sistema i temen el descrèdit personal. El públic, però, mostra interès i les seves preferències vers els aparells "Gramofon".

E. Berliner intenta crear la primera fabrica de discos i "Gramòfons" a Alemanya. D'entrada el públic mostra poc interès. Els discos son de 17.5 cm de diàmetre, tenen una cabuda musical de 1,50 minuts i giren entre 70 i 80 rpxm.

En 1.898 es comença a animar el mercat europeu i els germans Berliner i uns socis anglesos funden a Londres la "The Gramophone Company" amb un capital inicial de 15.000 lliures esterlines. Aquesta empresa comercial controlarà pràcticament totes les marques europees. Les desavinences d'aquesta nova companyia amb el clan Berliner porta a que a la tardor del mateix any, concretament el 26 de novembre, es funda a Alemanya la "Deutsche Grammophon" amb un capital inicial de 20.000 marcs. El valor de les accions puja com l'escuma i sols dos anys mes tard declararà uns beneficis anuals de 317.006 marcs

El 6 de desembre del mateix any, la "Deutsche Gramophon" s'enregistra davant notari. És del clan Berliner, concessionària de la firma anglesa i s'estableix a Hannover. Ben aviat es convertirà en la primera i més gran empresa del sector, d'on sortiran trens carregats de discos cap a la Rússia Imperial.

La companyia anglesa feia les impressions, es a dir les matrius dels disc, mentre que l'empresa alemanya premsava els discos i construïa gramòfons amb els components principals importats d'Estats Units.

Els discos premsats porten con a logotip un "Àngel fonogràfic" i la marca " E. Berliner's Gramophone, Covered by English and Continental Patents." Es coneixen amb el nom simplificat de "Berliner's" són d'un diàmetre de 17 cm i premsats a una sola cara. Els primers porten els títols gravats a ma i a la cara posterior, completament plana, sols hi figura: "Reproduced in Hannover". D'aquestes característiques en tinc un gravat el 15-7-1.900. La seva sonoritat és molt acceptable. Són els discos més interessants en tots els sentits i ens descobreixen un món desconegut.

El 1,899, el consorci Gramophone , angles i alemany, constitueixen una empresa filial a Paris anomenada "Compagnie Française du Gramophone". Aquesta nova companyia , el 1.903, obrirà la primera sucursal a Espanya, concretament a Barcelona, al carrer Pelai cantonada Rambles. El concessionari és un franco-alemany anomenat Reig. D'aquesta branca en sortirà el primer disc premsat a Espanya : el "disco gramófono" premsat al C/ Balmes 56 de Barcelona per la marca "Compañia del Gramofono S.A.E"

El 1.900 la casa "Gramophone" compra la marca de fàbrica "La voix de son Maître", ja dissenyada per encàrrec d'una marca de fonògrafs. En un principi fou traduïda literalment com "La voz de su Maestro" però poc més tard es canvia definitivament per: "La voz de su amo" El logotip és un gos assegut escoltant el so d'un gramòfon i el creador és el dissenyador francès Francis Barraud que immortalitza el seu gos de companyia, un fox terrier anomenat "Nipper". Aquesta anagrama li costà a la companyia 25.000 dòlars. Aquest logotip s'emprerà regularment a partir de 1.909, quan surten les gravacions a dues cares.

S'acosta la fi dels discos "Berliner's" i comença l'era del conegut i popular "Gramophone" amb angelet o sense, precursor del "Disco Gramófono" català. És la marca que el 1.905 començarà a gravar les primeres sardanes i música catalana d'una forma gradual i progressiva. Però de tot això n'escriuré la propera ocasió.

Comprenc que el tema d'avui ha seguit una mica carregós; però es molt difícil, en un espai tant reduït, donar una idea més o menys clara d'un fet tant important que cal saber i espero que sigui de l'interès dels lectors.

Signat. Antoni Torrent i Marquès.